

Bayırbujak türkmenleri

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Bayırbujak türkmenleri BAYIRBUCAK TÜRKMENLERI

Türkmen Dağı nerededir? Bayırbucak Türkmenleri kimdir? Hangi bölgelerde yaşamaktadır?

■ Bayırbucak Türkmenleri kimdir? Türkmen dağı nerede?

Türkmen Dağı'nda yaşayan Bayırbucak Fransa ile Ankara Hükümeti arasında imzalanan Ankara Antlaşmasına göre bugünkü Suriye sınırlarımız çizilmiş, Hatay gibi Bayırbucak bölgeleri Suriye tarafında kalmıştı. 27 Türkmen köyü, Türkmen Dağı bölgesinde bulunuyor.

■ Bayırbucak nerede?

Bölgedeki IŞİD (DAEŞ) tehdidine karşı silahlanan Türkmenler, kendilerini koruyamayan rejimin saldırısıyla karşı karşıya. Savaşın başladığı günden itibaren yalnız bırakılan Türkmen köyleri önce IŞİD (DAEŞ)'in sonra PYD'nin tehdidiyle karşı karşıya kaldı. IŞİD (DAEŞ) saldırılarının ardından PYD tarafından köyleri boşaltılan Türkmenler bir süre sonra kendilerini korumaya başladı fakat bu defa devreye Suriye rejimi girdi. Rusya ve Hizbullah ile birlikte Türkmen Dağı'na saldıran rejim güçleri bölgenin kontrolünü büyük ölçüde ele geçirdi.

IŞİD (DAEŞ)'e karşı operasyon başlatacağını duyuran Rusya ise ilk günden itibaren Esad'a karşı savaşan muhalifleri hedef aldı. Muhaliflerin büyük tepki gösterdiği operasyon dünya kamuoyunda yeterli tepkiyi göremeyince Rusya uçakları bu defa Türkmen köyelerine yöneldi. Bölgeyi havadan bombalayan Rus uçakları, böylece rejim askerlerinin geçişini kontrol altına aldı.

TÜRKMEN DAĞI BÖLGESİNİN ESAD, IŞİD VE RUSYA'NIN HEDEFİ HALINE

GELMESİNİN İKİ SEBEBİ OLABİLİR:

- 1- ESAD REJİMİ VE RUSYA HAKİMİYET ALANINI GENİŞLETMİŞ OLUR.
- 2- HATAY'IN GÜNEYİNDEKİ TÜRKMEN VARLIĞINA SON VERİLMİŞ OLUR, ESAD'I DESTEKLEYEN GÜÇLERLE İSKAN EDİLMİŞ OLUR.

■ Bayırbucak Türkmenleri kimdir?

1939 yılında Hatay'ın anavatanına katılması sırasında Bayırbucak bölgesi Suriye'de kaldı. Suriye Türkleri ya da Suriye Türkmenleri, Suriye'de yaşayan Türk azınlıktır.

Günümüzde ağırlıklı olarak Şam, Lazkiye, Hama, Humus, Halep ve Rakka kentlerinde ve köylerinde bulunmaktadır. Şam bölgesinde yaşayanlara Şam Türkmeni denirken, Halep ve Rakka bölgesindekilere Halep veya Culap Türkmeni, Lazkiye Türkmenlerine Bayır-Bucak Türkmeni denmektedir.

Suriye yönetimi tarafından azınlık olarak kabul edilmezler ve gündelik hayatta Türkmen olarak anılsalar da kayıtlarda "Müslüman" olarak geçmektedirler. Nüfus sayımlarında milliyetleri ile sayılmadıklarından sayıları hakkında kesin bilgi yoktur. Çeşitli kaynaklarda 200.000 ila 3.500.000 arasında farklı tahminler verilmektedir.

■ Suriye'deki Türk ve Türkmen nüfusu

10. ve 11. yüzyıllarda bu bölgeye yoğun Türk göçlerin gerçekleştiği Suriye'nin yönetimi, 1516'dan sonra Osmanlı Devleti'ne geçmiş ve bölge 1918 yılına kadar kesintisiz olarak 402 yıl boyunca Türklerin hakimiyeti altında kalmıştır. Bu dönemde Suriye'de Türkmen yerleşimi artarak devam etmiş ve bölgede önemli bir Türk nüfusu oluşmuştur. Konuştukları diller Arapça ve Türkiye Türkçesine çok yakın bir Türkçedir. Anadolu'daki uzantıları olan Türk boyları arasında inanç, gelenek ve folklorik pratikler bakımından çok önemli benzerlikler bulunmaktadır.

Günümüz Suriye'sinde Arap sosyalizmi asimilasyon programları çerçevesinde, dil öğrenimlerini engellemiş, köylerinin isimlerini değiştirmiştir. Dillerini unutmuş olan Türkmenler

kimliklerinin bilincinde olmakla birlikte yaşadıkları bölgenin dili, kültürü ile bütünleşmiştir. Küçük gruplar halinde yaşayanlar önemli ölçüde Araplaşmış; ancak büyük gruplar halinde yaşayan Türkmenler, milli benliklerini korumuşlardır. Türkmen kimliğinin ve haklarının korunmasını talep eden Türkmenler, Suriye İç Savaşı'nda muhalif hareketlerin içinde yer almaktadır.

■ Selçuklu'dan Osmanlı'ya Suriye'de Türk boyları

Oğuz boyları akıncıları Suriye'de 7. yüzyıldan itibaren görünmeye başlamış, 10.ve 11. yüzyıllarda bu bölgeye yoğun göçler gerçekleşmiştir. Tolunoğulları ile başlayan Türklerin yerleşimi 11. yüzyılda Selçukluların bölgeye gelmesi ile devam etti. 1078 yılında Suriye Selçuklu Devleti kuruldu. Suriye'deki Türk boyları, 1096 yılında Haçlı seferleri başladığında Selahattin Eyyubi komutasındaki Müslümanlarla birleşerek Haçlılara karşı bölgeyi savundular. 1243 yılında Köseadağ Savaşı'nda Moğollara yenilen Türk boyları da Halep bölgesine yerleştiler. 1260'tan itibaren Suriye'ye idari ve askeri gücü Türkler'den oluşan Memluk Devleti hakim oldu.

Yavuz Sultan Selim, 1516 yılında Mercidabık'ta Memluklular'ı yenmesi ile Suriye topraklarında Osmanlı yönetimi başladı. Bölge 1918 yılına kadar kesintisiz olarak 402 yıl boyunca Türklerin hakimiyeti altında kaldı. Suriyeli Türkmenler Osmanlı kayıtlarında "Halep Türkmenleri" olarak yer aldı. Halep Türkmenleri has (padişah hassı) reayası idi ve bu statü onlara görece bir serbestlik sağlıyordu. Çoğu konar-göçer gruplar halinde yaşıyorlardı; kışları Halep civarında, yazlarını ise Sivas'a kadar uzanan Anadolu yaylalarında geçirirlerdi.

■ Halep Türkmenleri

Halep Türkmenleri, 17. yüzyıl başlarında siyasal ve ekonomik nedenlerle buldukları yerden göç etmek ya da yerleşik hayata geçmek zorunda kaldılar. Osmanlı Devleti 17. yüzyıl ortalarında onları belirli yörelerde iskana zorladı. 18.

yüzyılın sonlarında Türkmen boylarının yarısı Antep, Hama, Humus, Rakka gibi bölgelerde yerleşik hayata geçirilmiş durumdaydı. Rakka, gerek iklim gerekse toprak yapısı bakımından Türkmen aşiretlerin yaşamına uygun değildi. İskana tabi tutulan oymaklar, eski yurtlarına dönmek istedilerse de yeniden aynı yerlere sürüldüler. Bir kısmı 18. ve 19. yüzyıllarda Anadolu içlerine dağıldılar, köyler ve kasabalar kurdular.

19. yüzyıl başında gerek 1822 depremi ve bunu izleyen salgın hastalıklar; gerekse Kavalalı İbrahim Paşa'nın bölgeyi işgali ve kadim aşiret çatışmalarından Türkmenler çok olumsuz etkilendi. Fırsatını bulanlar Anadolu'ya göç ettiler. Bulamayanların bir bölümü Sünni Arap aşiretleri içinde asimile oldu. Zamanla Türkçe biraz daha az konuşulur oldu, Arap dili ve gelenekleri baskın gelmeye başladı.

93 Harbi'nden sonra Kafkasya'da yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalmış Türkler'e Osmanlı Devleti Suriye'yi mesken gösterdi ve yeni bir göç dalgası oluştu.

Osmanlılar I. Dünya Savaşı'ndan sonra bölgeden çekildi. 25-26 Ekim 1918 gecesinde Halep'i terk edip kuzeye çekilen orduların sonuncusu 7. Ordu idi ve başında Mustafa Kemal bulunuyordu. Ordunun çekilmesi ile Suriye tarafında kalmış olan Türkler, Müdafaa-yı Hukuk Cemiyetleri kurarak mücadeleye başlamışlardır. Suriye ve Filistin Kuvva-yı Milliye-i Osmaniye adıyla örgütlenen bölgedeki direnişin reisi "Özdemir" takma ismini kullanan Ali Şefik Bey'dir. Kurtuluş Savaşı boyunca bölgedeki Türkmen direnişinin temel hedefi Türkiye'ye katılmaktı. Şubat 1919 tarihinden 22 Ekim 1921 tarihli Ankara Anlaşması'na kadar bölgede Fransızlara karşı sayısız çatışma ve taarruz yaşanmış, bu çatışmalarda çok sayıda işgal askeri öldürülmüş veya esir alınmıştır.

■ Fransa, Suriye Türkmenleri için garantörlük vermişti

Türkiye ile Fransa arasında 20 Ekim 1921 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması'nın 7. maddesi ile Suriye Türkmenleri konusunda Türkiye'ye garantörlük verildi. 20 Kasım 1922

tarihinde başlayan Lozan Konferansı'nda Suriye sınırı neredeyse hiç konu edilmeden kabul edildi. 31 Ocak 1923 tarihinde Suriye ile sınırlar belirlenirken, Ekim 1921 tarihindeki Türk Fransız anlaşması temel esas olarak alınmıştı. Türkiye topraklarında kalmak isteyen köylerin isyanı olduysa da amaçlarına ulaşamadılar.

Türk ve Kürt silahlı milislerin Türkiye sınırına yakın bölgelerde Fransız manda idaresine yönelik baş kaldırılırları 1924 yılına kadar sürmüştür. Fransız manda idaresi mahalli idarelerinden oluşan Suriye Devletler Birliği'ni meydana getirerek ülkeyi yönetmeye çalıştı. Bu düzen, Araplarla Arap olmayanlar arasındaki gerilimi arttırdı. Türkler, hem milliyetçiler hem de Manda idaresinin gözünde "dikkatli olunması gereken" bir azınlık durumuna düştü. Fransız mandası altında oldukları dönemde nüfusları 500binden fazla olan Türkmenlerin liderliğini Bekmişlilerin Hacı Ali aşiretinden Kel Muhammed yürütüyordu. Onun ardından Türkmenlerin lideri Hacı Nasen oldu. Türkmenler, Fransız mandası altındaki çalkantılı ilk on yıllık dönemden sonra daha sakin bir dönem yaşadılar; varlıklarını ve kimliklerini sürdürebildiler.

1936 yılında Fransa'nın bölgedeki hâkimiyetinin zayıflaması ile birlikte baskılara maruz kalmaya başladı. 1936-1939'da sancağın Hatay adıyla Türkiye'ye katılması sürecinde Suriye sınırları içerisinde kalan Türkmenlere ilişkin hiçbir görüşme ya da anlaşma yapılmamış olması, Suriye Türkmenlerinin hukuki durumunu belirsizleştirdi. Bu belirsizlik Suriye yönetimlerinin Türkmenlere karşı baskı ve asimilasyon politikası uygulamasına neden oldu. 1946 v e 1972 anayasalarına göre Suriye Arap vatandaşı olarak kabul edilen Türkmenlere kimlikleri ile yaşama hakkı tanınmadı. Türkçe gazete yayımlama imkanı ortadan kalktı; hatta Türkçe konuşmak bile yasaklandı.

1958'de yapılan toprak reformu ile Türkmenlere ait birçok tarla, bağ ve bahçe kamulaştırıldı. Bu ve benzeri uygulamalar yüzünden 1950'ler boyunca Halep'ten Türk asıllı aileler, Türkiye'ye kaçmaya devam ettiler.

1963'te yaşanan darbeden sonra bakılar artarak devam etti.

Türkmenler herhangi bir sivil ya da yasal örgütlenme oluşturamadı. Hafız Esad rejimi "Tek Suriyeli Kimliği" politikası çerçevesinde, Türkmenleri asimile ederek "Araplaştırma" politikası izledi.

■ Türkmenler günümüzde nerede yaşıyor?

Günümüzde Suriye Türkmenleri özellikle Şam, Lazkiye, Hama, Humus, Halep ve Rakka kentlerinde ve köylerinde bulunmaktadır. Şam bölgesinde yaşayanlara Şam Türkmeni denirken, Halep ve Rakka bölgesindekilere Halep veya Culap Türkmeni, Lazkiye Türkmenlerine Bayır-Bucak Türkmeni denmektedir. Ülkenin diğer toplulukları tarafından "Türkmenler" olarak adlandırılmaktadır.

Suriye Arap Cumhuriyeti'nde sadece Ermeniler azınlık kabul edildiğinden nüfus sayımlarında milliyetleri ile sayılmazlar ve bu nedenle sayıları hakkında kesin bilgi yoktur. Çeşitli kaynaklarda 200.000 ila 3.500.000 arasında farklı tahminler verilmektedir. ORSAM'ın 2011 tarihli araştırmasında Suriye'de Türkçe konuşan Türkmen sayısı yaklaşık bir buçuk milyon, Türkçeyi unutmuş Türkmenlerle beraber sayılarınının 3,5 milyon civarında olduğu belirtilmektedir.

■ b]Suriye Türkmenleri hangi dilde konuşuyor?[/b]

Suriye'de büyük gruplar halinde yaşayan Türkmenler, milli benliklerini koruyabildikleri halde küçük gruplar halinde yaşayanlar önemli ölçüde Araplaşmıştır. Köy ve kasabalarda yaşamaya devam eden Türkmenler kendi aralarında Türkçe konuşmayı sürdürür. Şive ve edebiyatları bakımından Türkiye'nin bir uzantısı gibidir. Suriye'de konuşulan ağız, Hatay bölgesinde konuşulan Türkmen ağızlarının bir devamı niteliğindedir. Hama ve Humus Türkmenlerinin şivesi eski Osmanlı diline son derece yakındır.

Eğitim, Türkmenlerin en ciddi sorunlarından biridir. Türkmen toplumunda okuryazarlık oranı, Suriye genel ortalamasına yakındır ancak Türkçe okur-yazar çok azdır. Türkçe yayın organları, 1922'den 1937'ye kadar, sürgündeki Refik Halit'in

de katkılarıyla çıkan “Doğru Yol” ve “Vahdet” olmuştur. Türkmenler kendine “aydın sınıfı” denilebilecek bir eğitimli sınıf çıkaramamıştır.

Dini yapıya bakıldığında Suriye Türkmenlerinin büyük çoğunluğu Sünni Hanefi mezhebine mensuptur. Çok az sayıda Alevi Türkmen bulunmaktadır.

Suriye Türkmenleri'nin ekonomik durumu

Suriye Türkmenleri ekonomik olarak genelde alt-orta sınıfta yer almaktadır. Geçimlerini genellikle tarım ve ayakkabı sanayisi ile sağladıkları görülmektedir. Lazkiye ve Tartus Türkmenleri narenciye ve ormancılıkla meşgul olurken Hama ve Humus Türkmenleri hayvancılık ve tarımla uğraşmaktadırlar. Şam'da yaşayan Türkmenler memurluk ve serbest meslek, Rakka ve Dera'da ise tarım başlıca gelir kaynağıdır.

Fransız mandası döneminde başlayan ve sonrasında da devam eden politikalar sonucu Türkmenler önemli oranda asimile olmuştur. Suriye hükûmeti tarafından Türkçe yer adları Arapça'ya çevrilmiştir. Kendilerine örgütlenme hakkı tanınmamış Suriye Türkmenleri, Suriye İç Savaşı'nda muhalif hareketlere katılmışlardır.

Taha AKYOL. Taryhy makalalar